

Aan de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Tweede Kamer der Staten Generaal

Amsterdam, 11 december 2014

Betreft: Algemeen Overleg Informele zorg op 16 december 2014

Op 11 november jl. heeft u een voortgangsbrief ontvangen van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) over zijn beleid om de positie van de mantelzorg te versterken. Met de inwerkingtreding van de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) en de Wet Langdurige Zorg per 1 januari 2015 zal een groter beroep op mantelzorgers worden gedaan.

Deze twee nieuwe wetten passen in een lange reeks van hervormingen om de collectieve uitgaven beheersbaar te houden. Atria analyseert deze hervormingen vanuit de vraag wat dit betekent voor de sociaal-economische positie van vrouwen. Vanuit dit perspectief willen wij u graag dit commentaar bij de voortgangsbrief aanbieden.

Vrouwen, mannen en de combinatie van werk en mantelzorg

In de voortgangsbrief wordt het verlenen van mantelzorg maar op één moment gekoppeld aan de verschillen in dit opzicht tussen vrouwen en mannen. Dat is als het Nibud-rapport *Inkomenseffecten voor Mantelzorgers* besproken wordt. In een rekenvoorbeeld van dit rapport gaat een vrouw vanwege de mantelzorg voor een hulpbehoevende vader eerst één dag en later twee dagen in de week korter werken. De staatssecretaris zegt hierover:

"Los van de exacte berekeningen van het Nibud, kan het zeker zo zijn dat het verlenen van mantelzorg financiële consequenties kan hebben, zeker als mensen besluiten minder te gaan werken. Het verzorgen van naaste(n) staat bij mantelzorg vaak op de eerste plaats, los van financiële motieven." (Voortgangsbrief, blz. 11)

De staatssecretaris meldt dat het volgende kwantitatieve onderzoek onder mantelzorgers uiterlijk in december 2015 zal verschijnen (uitvoering van de motie-Bergkamp c.s.). Het is belangrijk om in dit onderzoek ook in kaart te brengen hoeveel 'mensen' vanaf 2015 besluiten minder te gaan werken vanwege het moeten of willen geven van mantelzorg aan een naaste. Voor de Nederlandse situatie bestaat geen prognose van wat we kunnen verwachten in 2015. Uit wetenschappelijke vergelijking van verschillende typen welvaartsstaten blijkt eenduidig dat, hoe meer landen de zorg voor ouderen aan de familie laten, hoe lager de arbeidsparticipatie van vrouwen is (zie bijlage).

In het verleden (Ministerie van VWS, 2000) werden in het overheidsbeleid en de beleidsonderzoeken meestal twee strategieën genoemd om de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen te combineren met een adequate zorg voor de hulpbehoevende ouderen in de samenleving:

- Uitbreiden van de formele zorg;
- Herverdeling van de mantelzorg tussen vrouwen en mannen.

Met de aanstaande uitvoering van de hervormingen in de langdurige zorg is het duidelijk dat de eerste strategie op dit moment niet opportuun is. De enige manier waarop voorkomen kan worden dat het toenemende beroep op mantelzorg voor ouderen ten koste gaat van de economische zelfstandigheid van vrouwen, is als mannen meer mantelzorg op zich nemen. Dit zou op twee manieren gestimuleerd kunnen worden:

1. Voor een geëmancipeerde transitie van een verzorgingsstaat naar een participatie-samenleving is het cruciaal dat mantelzorg 'normaal' wordt in het werkzame leven van mannen. Vooral bij werkgevers en werknemers in traditionele mannensectoren is een cultuuromslag nodig naar een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid.
2. Gemeenten kunnen in de 'keukentafelgesprekken' met het mantelzorgnetwerk van de hulpbehoevende ouderen de verdeling van mantelzorg tussen de zonen en de dochters nadrukkelijker bespreken.

De vergrijzing en de modale mantelzorger

De 'modale' mantelzorger is een vrouw van 50-plus. De directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) zegt bijvoorbeeld:

"De meeste mantelzorgers zijn tussen de 45-64 jaar oud, vrouw en uit verzorgende beroepen. Het zorgen voelt als natuurlijke plicht, maar ook als 'belasting' voor 1 op de 5. Het stimuleren van arbeidsparticipatie onder vrouwen, langer doorwerken en meer mantelzorgen gaan niet automatisch samen" (Putters, 2013).

En de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) geeft in een brief over de combinatie van arbeid en zorg het volgende beeld:

"De zorg voor kinderen en voor anderen, zoals hulpbehoevende ouders, komt voor het grootste deel neer op vrouwen. Van alle mantelzorgers is 60% vrouw. (...) Algemeen beeld is dat van vrouwen sneller dan van mannen wordt geaccepteerd dat zij zich aan zorgtaken in plaats van aan betaald werk wijden" (Ministerie van SZW, 2013).

Mantelzorg kan verschillen naar intensiteit¹, en daarmee de belasting die daarmee gepaard gaat, en naar hoe vaak het voorkomt. De meest voorkomende vorm van mantelzorg is de mantelzorg voor hulpbehoevende ouders. Vrouwen geven deze vorm van mantelzorg twee keer zo vaak als mannen. Gemiddeld kost deze mantelzorg aan ouders zestien uur per week gedurende enkele jaren. (Timmermans & De Boer, 2009)

Het aantal 80-plussers neemt toe van ongeveer 700.000 in 2014 tot 1,6 miljoen in 2040². Gemiddeld hebben deze 80-plussers 1,7 kinderen die om en nabij 30 jaar jonger zijn. Dankzij het emancipatieproces en het gestegen opleidingsniveau van vrouwen is de arbeidsparticipatie van de dochters van deze ouderen de laatste jaren enorm aan het stijgen. Op dit moment heeft al 70% van de 45-55 jarige vrouwen een baan. De arbeidsparticipatie van de 55-65 jarige vrouwen is sinds 2000 verdubbeld: van 20% tot ruim 40%. Het einde van deze stijging is nog niet in zicht gelet op de veel hogere arbeidsparticipatie van het volgende leeftijdscohort (45-55 jaar).

Het voorgaande betekent dat steeds meer vrouwen gedurende hun hele levensloop op de arbeidsmarkt blijven, en – belangrijk gezien de vergrijzing - daarmee ook een individueel aanvullend pensioen opbouwen voor hun eigen oude dag. De belangrijke vraag bij deze positieve ontwikkeling is in hoeverre deze stijging in de arbeidsparticipatie van vrouwen van '50-plus' in de naaste toekomst samengaat met het verlenen van meer uren mantelzorg aan hulpbehoevende ouders (en/of overige hulpbehoevendenden in hun directe leefomgeving zoals partner, familie, vrienden, burens).

De internationale wetenschappelijke literatuur over de combinatie van werk en mantelzorg

In de bijlage treft u een kort overzicht aan van enkele wetenschappelijke publicaties over mantelzorg. Analoog aan de combinatie van werk en de zorg voor kinderen wordt de verdeling van

zorgverantwoordelijkheid tussen overheid, markt en familie geanalyseerd aan de hand van verschillende typen van welvaartsstaten. In het zuiden van Europa ligt de zorgverantwoordelijkheid in een vergelijkend perspectief meer bij de familie en is de arbeidsparticipatie van vrouwen laag. In het noorden van Europa ligt de zorgverantwoordelijkheid minder bij de familie en is de arbeidsparticipatie van vrouwen hoog. Uit de onderzoeken blijkt dat Nederland een middenpositie inneemt.

De studies zijn momentopnames op basis van grote panels, en zeggen dus niets over de causaliteit tussen mantelzorg moeten verlenen en de beslissing om minder uren te gaan werken. Vaak is het andersom: vrouwen werken om te beginnen al minder uren dan mannen, en verlenen 'dus' meer mantelzorg. Uit alle studies komt het beeld naar voren dat vrouwen twee keer zo veel mantelzorg verlenen voor hulpbehoevende ouders als mannen.

Soms wordt gesproken van een 'third shift' (Gerstel, 2000) van diverse vormen van informele zorgarbeid buitenshuis en de organisatie hiervan. De eerste shift is het betaalde werk buitenshuis, en de tweede shift de onbetaalde arbeid binnenshuis. Mannen maken meer uren in de eerste shift, vrouwen in de tweede en de derde shift. Wel wordt de kanttekening gemaakt dat werkende vrouwen (en in de Amerikaanse situatie waar dit onderzoek naar verwijst is dit meestal fulltime) steeds meer op werkende mannen beginnen te lijken. Met andere woorden: zij zijn minder beschikbaar voor de mantelzorg.

Mantelzorg, voltijds werkende vrouwen en in deeltijd werkende mannen

Het SCP heeft in 2009 in een scenariostudie naar de toekomst - 2040 - van mantelzorg gekeken, gegeven de toenemende vraag naar (mantel)zorg vanwege de vergrijzing (Sadiraj e.e., 2009). Deze scenariostudie maakt de wisselwerking tussen de formele, betaalde economie en de informele, onbetaalde economie goed zichtbaar.

Het basisscenario van de studie gaat uit van voortzetting van het huidige anderhalfverdienersmodel. In dit scenario is er voldoende mantelzorg beschikbaar en hoeft er geen extra formele zorg te komen. Hetzelfde geldt voor een deeltijdscenario, waarbij naast de vrouwen ook de helft van de mannen in deeltijd gaat werken. Het aantal mannelijke mantelzorgers neemt in het deeltijdscenario met acht procentpunt toe. Bij het voltijdscenario, waarbij de helft van de vrouwen voltijds werkt (in plaats van 14 procent in het basisscenario) neemt het aantal mantelzorgers met dertien procentpunt af en is extra formele zorg nodig om het zorgniveau op hetzelfde peil te houden als in het basisscenario. Dit betekent dat in het voltijdscenario een deel van de voorheen onbetaalde mantelzorg zichtbaar wordt in de formele, betaalde economie.

Slot: aanbevelingen voor onderzoek en beleid

Het is volgens Atria van belang om de sociaal-economische effecten van de toenemende mantelzorg goed in beeld te krijgen. De wetenschappelijke literatuur laat zien dat deze effecten verschillend kunnen zijn voor vrouwen en mannen. Daarom bepleiten wij dat de staatssecretaris van VWS *periodiek onderzoek* laat verrichten naar de mantelzorg die door vrouwen en mannen verricht wordt. Belangrijke elementen zijn hierbij:

- ❖ Bij het onderzoek en bij de rapportages de intensiteit en de frequentie van soorten mantelzorg (voor ouders, partners, gehandicapte kinderen, vrienden en burens) in kaart brengen, gekoppeld

aan kenmerken van de mantelzorger, zoals geslacht, opleidingsniveau, uren betaald werk, etniciteit;

- ❖ Het effect van langdurige en intensieve mantelzorg op de arbeidsparticipatie van vrouwen en mannen in kaart brengen door middel van herhaald onderzoek;
- ❖ De dynamiek in mantelzorgnetwerken onderzoeken;
- ❖ De 'diversiteit' in het verlenen van mantelzorg in kaart te brengen, dat wil zeggen gericht de verschillende grote migrantengroepen onderzoeken;³
- ❖ Aanvullend op deze periodieke dataverzameling is het belangrijk dat er ook in Nederland meer wetenschappelijk onderzoek komt naar de betekenis van mantelzorg voor ouders en overige intimi, en de uitvoering daarvan door dochters en zonen.

Tot slot is het bij de 'keukentafelgesprekken' die de gemeenten in het kader van de nieuwe Wmo gaan voeren met het zorgnetwerk van hulpbehoevende ouderen cruciaal dat 'zonen' in gelijke mate worden aangesproken als 'dochters'. Dit betekent een belangrijke trendbreuk met heersende sociale normen en verwachtingen; ook het kabinet erkent zoals eerder geciteerd de huidige realiteit "waarin van vrouwen sneller dan van mannen wordt geaccepteerd dat zij zich aan zorgtaken in plaats van aan het betaald werk wijden." (Ministerie van SZW, 2013)

Naast gemeenten zijn werkgevers en werknemers aan zet om meer ruimte te maken voor mantelzorg. Bij de expertmeeting die Atria op 10 november georganiseerd heeft, kwam naar voren dat op de werkvloer mantelzorg net zo normaal zou moeten worden – met flexibel werken, maar ook in het gesprek van de dag – als de zorg voor kinderen. Zoals de 'papadag' aan een opmars bezig is, zou het de mantelzorg goed doen als werkgevers hun mantelzorgvriendelijke personeelsbeleid ook expliciet zouden richten op mannen. Movisie en Atria zijn van plan daarom in 2015 samen aandacht te vragen voor het thema 'mannen en mantelzorg'.

Vanzelfsprekend is Atria bereid op de genoemde of op andere beleidsterreinen u van meer relevante informatie te voorzien.

Met vriendelijke groet,

Dr. Renée Römken

Directeur/bestuurder Atria, Kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis

Bijlage: wat zegt de internationale, wetenschappelijke literatuur over de combinatie van werk en mantelzorg?

Kostadam, A. (2011) - *Does Informal Eldercare Impede Women's Employment? The Case of European Welfare States*

In dit artikel wordt geprobeerd door middel van een internationale, kwantitatieve vergelijking tussen Europese landen een antwoord te krijgen op de vraag in hoeverre meer mantelzorg samenhangt met minder arbeidsparticipatie van vrouwen.

De Europese landen verschillen in de mate waarin de zorg voor hulpbehoevende ouderen aan de familie wordt over gelaten. Er blijkt een sterke relatie te zijn tussen meer mantelzorg en minder arbeidsparticipatie van vrouwen. In de Zuidoepese landen wordt de meeste mantelzorg voor ouderen verleend (ruim 20 uur per vrouw van 50 jaar en ouder), in de Noordepese landen het minst (minder dan 10 uur per week). De 'centraal' Europese landen (waaronder Nederland) hebben een middenpositie (tussen de 10 en 20 uur per week).

Schmidt, T. e.a. (2012) - *Gendered support to older parents: Do welfare states matter?*

Dit onderzoek analyseert op het niveau van de welvaartsstaat de verdeling van zorgverantwoordelijkheid voor hulpbehoevende ouders tussen de familie en de overheid. Hierbij wordt een typologie van welvaartsstaten gehanteerd. De mate van zorgverantwoordelijkheid van de familie voor hulpbehoevende ouders wordt als volgt gekenmerkt:

- Familie expliciet verantwoordelijk;
- Familie impliciet verantwoordelijk;
- Familie verantwoordelijk met 'keuzevrijheid' ('optional type of familialistic regimes').

Nederland behoort in deze typologie met de Scandinavische landen tot de derde categorie. De welvaartsstaat biedt 'genereuze' formele en professionele zorgverlening voor hulpbehoevende ouderen. De kwantitatieve analyse vindt plaats op een panel van ruim 11.000 personen met nog minstens één ouder in leven. Vrouwen bieden gemiddeld ruim twee keer zo vaak intensieve mantelzorg als mannen (negen van de vrouwen versus vier procent van de mannen in het panel). In landen waar de familie expliciet of impliciet verantwoordelijk is, verleent tot vijftien procent van de vrouwen intensieve mantelzorg; bij de mannen is dat maximaal vijf procent. De onderzoekers concluderen dat 'dochters' meer dan 'zonen' beïnvloed worden door verschillen tussen welvaartsstaten in de verdeling van de zorgverantwoordelijkheid voor hulpbehoevende 'ouders' tussen de familie en de overheid.

Grigoryeva, A. (2014), *When Gender Trumps Everything: The Division of Parent Care Among Siblings*

In dit Amerikaanse onderzoek is een groot gezondheidspanel van ouderen onderzocht. Uiteraard is niet iedereen is ontvanger van mantelzorg, maar in het panel zitten voldoende hulpbehoevende ouderen voor de volgende waarnemingen:

- De dochters van de ouderen geven twee keer zoveel mantelzorg als de zonen: gemiddeld 12,3 uur per maand versus 5,6 uur;
- De mantelzorg van de dochters is meer 'responsief' of 'elastisch' (in tijd en geld) dan de mantelzorg van de zonen.

Grigoryeva concludeert op basis van deze uitkomst dat bij mannen de gendernorm om geen mantelzorg voor ouders te (hoeven of 'kunnen') verlenen tamelijk sterk is, gegeven de geringe samenhang met andere variabelen in haar model. Zij besluit haar artikel met de ook voor de Nederlandse situatie behartenswaardige waarschuwing dat de vergrijzing een nieuwe stressfactor betekent voor vrouwen, die vrouwen weer dwingt om meer 'onzichtbaar' (en onbetaald) werk te gaan doen.

Wetenschappelijke genderanalyses naar de demografische en maatschappelijke ontwikkeling zijn hard nodig volgens de onderzoeker. Vooral moet gekeken worden naar de 'intersectionaliteit' tussen

gender en sociaal-economische klasse (waarbij we er voor de Nederlandse situatie 'ethniciteit' aan kunnen toevoegen). Mantelzorg voor ouderen kan niet alleen de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen vergroten, maar ook tussen vrouwen onderling. Hoger opgeleide vrouwen (en mannen) hebben meer financiële mogelijkheden om de noodzakelijke zorg voor hun ouders aan derden uit te besteden, terwijl vooral de lager opgeleide vrouwen vaker te maken zouden kunnen krijgen met de tijdsbelasting van de intensieve mantelzorg voor hun ouders.

Gerstel, N. (2000) – *The Third Shift: Gender and Care Work Outside the Home*

Dit is een kwalitatief onderzoek in de Verenigde Staten onder 324 personen naar de plaats die informele zorg (buiten het eigen huishouden) inneemt in het leven van vrouwen en mannen. Gekeken wordt hoe de respondenten omgaan met de combinatie van betaald werk en informele zorg. De beleidsmatige context is een welvaartsstaat “attempting to return the growing demand for caregiving to the family.” (Gerstel, p. 480)

In de sociaal-wetenschappelijke literatuur over de combinatie van arbeid en zorg wordt gesproken van een ‘third shift’ van diverse vormen van informele zorg buiten het eigen huishouden. De ‘first shift’ is in dit beeld het betaalde werk 'buitenshuis', en de ‘second shift’ de onbetaalde arbeid binnen het eigen huishouden. Gemiddeld bestaat de third shift bij vrouwen uit 50 uur per maand, en bij mannen uit 20 uur. Bij vrouwen zijn er grote verschillen tussen vrouwen met een baan en vrouwen zonder baan: “Employed women are beginning to look a little like employed men.” (Gerstel, p. 474)

Kruijswijk, W. e.a (2014)- *Elasticity of care networks and the gendered division of care*

In dit Nederlandse, kwalitatieve onderzoek staat centraal hoe (schoon)zonen en (schoon)dochters de mantelzorgtaken voor hun hulpbehoevende (schoon)ouders verdelen. Hiertoe worden gestructureerde interviews gehouden met het mantelzorgnetwerk van drie grote gezinnen. Met andere woorden: de hulpbehoevende oudere heeft in beginsel verschillende dochters en zonen tot zijn of haar 'beschikking'.

Ook in dit onderzoek wordt de intensieve mantelzorg vooral door vrouwen verricht. De rol van de mannen is min of meer aanvullend, vaker ondersteunend aan de mantelzorg die de vrouwen verlenen. Mannen springen in als het vrouwen even te veel wordt of als de zorgzwaarte vraagt om meerdere mantelzorgers tegelijkertijd. Daarnaast helpen mannen bij specifieke taken als bijvoorbeeld vervoer of contacten met de instanties. Op deze wijze vergroten de mannen de elasticiteit van het mantelzorgnetwerk rondom de hulpbehoevende oudere. Wel blijft de mantelzorg van de vrouwen meer 'vanzelfsprekend' dan die van de mannen. Mannen én vrouwen bieden ruimte aan mannen om zich te excuseren voor de mantelzorg. Niet zelden is dat excuus verbonden aan werk: mannen beroepen zich op hun verantwoordelijkheid in het (voltijdse) betaalde werk. Als de vrouwen werken, is dit vaak in deeltijd, waardoor zij meer 'beschikbaar' zijn voor de mantelzorg.

Gebruikte literatuur

Atria (2014), *De Nieuwe Mantelzorger v/m; Naar een gendersensitief mantelzorgbeleid*.
<http://www.atria.nl/atria/mmbase/attachments/346251/DeNieuweMantelzorger.pdf>

Atria (2014), *Verslag Expertmeeting Arbeid & Mantelzorg*, Amsterdam: Atria.
http://www.atria.nl/atria/nl/actueel/publicaties_en_aanwinsten/pid/column2_1/rp_column2_1_elementid/1_348702

Boer, A., Broese van Groenou, M., & Timmermans, J. (red.) (2009), *Mantelzorg; een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers*. Den Haag: SCP.
http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2009/Mantelzorg

Boer, A. de, & Keuzenkamp, S. (2009). *Vrouwen, mannen en mantelzorg: Beelden en feiten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Boer, A. de, & De Klerk, M. (2013). *Informele zorg in Nederland*. Een literatuurstudie naar mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS (2010), *Mantelzorgers op de arbeidsmarkt*, Sociaal-economische trends, 3^e kwartaal 2010, Den Haag/Heerlen.

Gerstel (2000) – *The Third Shift: Gender and Care Work Outside the Home*, *Qualitative Sociology*, Vol. 23, No. 4, p. 467-483.

Grigoryeva, A. (2014), *When Gender Trumps Everything: The Division of Parent Care Among Siblings*, paper Department of Sociology, Princeton University, Princeton.

Kotsadam, A. (2011), *Does Informal Eldercare Impede Women's Employment? The Case of European Welfare States*, *Feminist Economics* 2011, p. 121-144.

Kruijswijk, W., B. da Roit & M. Hoogenboom (2014), *Elasticity of care networks and the gendered division of care*, *Ageing & Society*.

Ministerie van SZW (2013), *Kamerbrief: Resultaten bijeenkomst arbeid en zorg*, Tweede Kamerstukken 32 855, nr. 15, Den Haag.

Ministerie van VWS (2000), *Voortgangsrapportage over het nationale zorg- en arbeiddebat*, Tweede Kamerstukken 26 814, nr. 13, Den Haag.

Ministerie van VWS (2013), *Brief over mantelzorg*, Tweede Kamerstukken 30 169, nr. 28, Den Haag.

Putters, K. (2013), *De Verzorgingsstad; Tussen verzorgingsstaat en participatiesamenleving*, Wibautlezing 2013, Centrum voor Lokaal Bestuur, Amsterdam.

Sadiraj, K., J. Timmermans, M. Ras & A. de Boer (2009), *De toekomst van de mantelzorg*, Den Haag: SCP.

Schmid, T, M. Brandt & K. Haberkorn (2011), *Gendered support to older parents: Do welfare states matter?*, *European Journal of Ageing* 9 (1): p. 39-50.

Timmermans, J. & A. de Boer, Samenvatting en beschouwing, in: Boer, A., Broese van Groenou, M., & Timmermans, J. (red.), *Mantelzorg; een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers*. Den Haag: SCP (2009/5)

Atria is het kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis.

Ons specialisme is het verzamelen en verspreiden van historische en actuele informatie over de positie van vrouwen in al hun verscheidenheid. We doen onderzoek en geven advies aan uiteenlopende doelgroepen zoals beleidsmakers, politici, maatschappelijke organisaties, wetenschappers en studenten. Ook stimuleren we het maatschappelijke debat.

Iedereen die interesse heeft in emancipatiethema's in heden en verleden is welkom in Atria's bibliotheek, het archief en op de website. We bezitten een zeer uitgebreide collectie over de geschiedenis van de vrouwenbeweging en over de ontwikkelingen van het emancipatiebeleid, nationaal en internationaal.

Noten

¹ In de slotbeschouwing van de publicatie 'Een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers' uit 2009 onderscheidt het SCP drie typen informele zorgnetwerken en de daarbij horende soorten mantelzorg (Timmermans & De Boer, 2009). Dit onderscheid helpt om een beter beeld te krijgen van de mantelzorg die vrouwen en mannen geven en de belasting die daarmee gepaard gaat.

Het eerste type is het gezinsnetwerk. De mantelzorger verzorgt een zieke of een gehandicapte partner of een chronisch ziek of gehandicapt kind. Dit is de meest intensieve en langdurige vorm van mantelzorg: rond de 40 uur per week en gedurende meer dan vijf jaar. Bij mantelzorg voor partners is 60% van de mantelzorgers een man. Een deel van deze mannen is gepensioneerd. Bij de mantelzorg voor een kind is de mantelzorger in driekwart van de gevallen een vrouw.

Het tweede type zorgnetwerk is het familienetwerk. In de meeste gevallen gaat het om dochters en zonen, of zussen en broers, die de zorg voor een of beide ouders delen. Dit type mantelzorg verlenen vrouwen twee keer zo vaak als mannen. Bij hulpbehoevende vaders is het aandeel van de zonen in de mantelzorg iets groter dan gemiddeld, maar ze vormen ook dan nog steeds een minderheid. Gemiddeld kost deze mantelzorg aan ouders zestien uur per week.

Het derde type zorgnetwerk is een netwerk van vrienden. Een vriendennetwerk kan dezelfde functie vervullen als een familienetwerk; wel is de mantelzorg minder lang en minder intensief dan bij de eerste twee typen. De mantelzorg betreft eerder tijdelijke ziektes of langdurige ziektes met lichtere handicaps.

² CBS Statline.

³ Over verschillen in mantelzorg tussen autochtone mantelzorgers en mantelzorgers uit etnische minderheidsgroepen kan op grond van de bestaande SCP-onderzoeken nog niet zoveel gezegd worden. Het aandeel niet-westerse migranten onder de mantelzorgers (langdurig en/of intensief) is iets lager dan op grond van hun aandeel in de totale bevolking verwacht kon worden: zeven procent versus elf procent (De Boer & Keuzenkamp, 2009). Mogelijk zijn mantelzorgers uit deze migrantengroepen ondervertegenwoordigd in de steekproef. Uit onderzoek van Timmermans en De Boer blijkt dat allochtone mantelzorgers zich zwaarder belast voelen dan autochtone mantelzorgers, ook bij een gelijke hulpinzet. Een verklaring is de sociale norm dat de mantelzorg door het familienetwerk geleverd moet worden zonder een beroep te doen op professionele ondersteuning (Timmermans & de Boer, 2009).